

התכנון המוקדם של ליל הבדולח

בל כדורי

המאסרים ההמוניים בימים 10/12.11.1938

כל אדם יודע מה פירוש „הפיתרון הסופי של השאלה היהודית” וכי הפיתרון הסופי תוכנן זמן רב מראש. לעומת זאת, בדבר תכנון ליל הבדולח — המאסרים ההמוניים והצתת בתי הכנסת — לא נודע לנו עד כה דבר מתוך החומר הנצינול-סוציאליסטי. לא נמצאו מסמכים ולא נגבו עדויות על כך. על כן מניחים שהיריה שהרשל גרינשפן ירה ביועץ השגרירות ארנסט פון ראט ב־7 לנובמבר 1938, היא שגרמה לשריפת בתי הכנסת ולמאסרים ההמוניים, וכי כל האירועים תוכננו בערב ה־9 לנובמבר 1938 במינכן, משם שוגרו מברקי הבזק, אחרי נאום שנשא גבלס. ההיסטוריונים מייצגים לכן בפירסומיהם עד כה את הדיעה כי בערב זה אולתרו אירועי ליל הבדולח.*

למעשה, ההיפך הוא הנכון, לפחות בכל הנוגע למאסרים ההמוניים ואולי גם לגבי הצתות בתי הכנסת. אמנם אין בידינו פרוטוקול-„וונזה” על כך, אך במקורות שטרם פורסמו קיימים רמזים, לפיהם ניתן להסיק בטוחות על תכנון מוקדם אשר נעשה בתאריך מוקדם יותר. העובדה שהחוקרים עד כה לא שמו לב למקורות אלה נובעת כנראה מכך, שאין הם נמצאים בחומר הנאצי, אלא ברוחות יהודיים, אליהם קשה למחקר הבינלאומי לגשת. החוקר היחידי שהיתה לו גישה למקורות אלה, אמנם הזכיר אחדים מהם, אך לא הוציא מהם מסקנות (ליאונל קוכאן, עמ' 34, הערה 1 ועמ' 40, הערה 1).

להלן נביא את המקורות, מהם ניתן לדעתי להסיק על תכנון מוקדם: אצלי נתעוררה שאלה זו כבר מוקדם מאד, הוה אומר: — כבר ימים אחדים אחרי הלילה של 10—9 לנובמבר 1938. נאסרתי ב־11 לנובמבר ונשלחתי למחנה ההסגר זכסנהאוזן, שם אוכסנו ב„צריפי היהודים”, רובע חדש לגמרי של המחנה ובו צריפים שזה עתה הוקמו. כבר בימים הראשונים לשהותנו במחנה, באנו במגע עם אלה הקרויים היהודים „האסוציאליים”, אשר

* למשל גרהרד רייטלינגר — „הפיתרון הסופי”; הרמן גראמל — „ה־9 לנובמבר 1938 (ליל הבדולח)”; ויליים ל. שירר — „עלייתו ונפילתו של הרייך השלישי”; ליאונל קוכאן — „פוגרום ה־10 לנובמבר 1938”.

נעצרו ב„אקציה נגד האסוציאלים“ ביוני 1938 (אף כי רובם לא היו למעשה אסוציאליים). יהודים אלה ספרו לנו כי מזה שישה שבועות נבנים צריפים אלה במחנה, וכי כל איש במחנה ידע כי הם נועדו בשביל „היהודים“. מכאן שתוכנית המאסרים ההמוניים היתה קיימת מזה למעלה משישה שבועות, אם כי לא נובע גם מכאן שמועדה נקבע כבר אז. פרטים אלה אינני מעלה מזכרוני עכשיו, כעבור 28 שנה. הם כלולים בדו"ח שלי על מחנה ההסגר זכסנהאוזן, אותו העליתי על הכתב בישראל, שש שנים אחרי מאורע זה, בשנת 1944 והוא נמצא כבר זמן רב בארכיון יד-ושם בירושלים (מס' 01/46).

אותן הידיעות עצמן נמסרות על אודות מחנה בוכנוולד. בדו"ח משנת 1955, הנמצא ב„ספריית ווינר“ Wiener Library בלונדון (מס' 170), מעיד הסוחר בן הורביץ כי נשלח במאי 1938 מוינה לדכאו ובספטמבר 1938 — מדכאו לבוכנוולד. ואחר כך הוא ממשיך: ב-10 לנובמבר הגיע משלוח של 5.000 יהודים למחנה ההסגר בוכנוולד ו„אף כי נאמר שזהו עונש על רצח פקיד גרמני בפריז, היה ברור שלא היתה זו אמת, כיון שהאסירים בנו כבר מזה זמן מה את מקומות האיכסון לאסירים החדשים“. דו"ח זה נזכר בספרו של ליאונל קוכאן „פוגרום — 10 לנובמבר 1938“ (עמ' 34) ונוסף על כך ישנן שתי עובדות נוספות ממחנות דכאו ובוכנוולד, המעידות על אותו דבר.

גם ממקור שונה לגמרי יש בידינו ידיעות על הכנת מאסרים המוניים בשנת 1938. קונרד קייזר, כיהן שנים רבות כמנהל אגף במטה המשטרה בברלין, בגלל היותו יהודי נאלץ לפרוש משירותו באביב 1933, אך עקב משרתו הקודמת קיים עוד במשך שנים מרובות קשרים עם פקידים ותיקים במטה המשטרה ובאמצעותם הגיעו לאוזניו לא פעם ידיעות, אשר לא נודעו לשום יהודי מלבדו. בהצהרה שנמסרה על ידו והוכנסה לפרוטוקול בשנת 1944 בתל-אביב — והיא נמצאת עכשיו בארכיון של יד-ושם (מס' 01/25) — הוא מוסר בין השאר: „ביוני 1938 הוכנו 4 רשימות לקראת המאסרים הצפויים בחודשים הבאים; האחת על-ידי משרדי האוצר, השניה על-ידי המשטרה לעניינים הפליליים, השלישית על-ידי משטרת המדינה והרביעית על-ידי תחנות המשטרה המקומיות. בעצם די בדו"חות אלה כדי להוכיח כי תוכנית אשר הוכנה זמן רב קדמה למאסרים ההמוניים. אך בידינו חומר נוסף וברור יותר.

הפרקליט ברטהולד לבנשטיין מלייפציג סיפר בתל-אביב, במחצית השניה של שנת 1944, מעשה שזכר, אשר ייחסתי לו מיד משמעות מרכזית לגבי שאלת תכנונו של ליל הבדולח. בקשתיו להעלות את הדו"ח שלו על הכתב וזה הגיע לידי כבר בינואר 1945 ונמצא עכשיו בארכיון של יד-ושם בירושלים (מס' 01/9). להלן אביא דו"ח זה כלשונו, תוך השמטת קטעים בלתי מהותיים: „כבר זמן קצר אחרי תפיסת השלטון על ידי היטלר, הכרתי דרך קשרי הרשמיים פקיד של המחלקה למטבע זר במשרד האוצר (לייפציג), לאחרון נודע במקרה שנמנית על „הבונים החופשיים“ והוא זיהה את עצמו כ„בונה חופשי“ לשעבר. עקב זאת קשר אתי יחסי ידידות. אחרי פירוקה הכפוי של אגודתו, העלים מהממונים עליו את השתייכותו ללשכה של „הבונים החופשיים“, מתוך פחד פן יאבד את משרתו, כשם שהעלים מפניהם גם את התנגדותו החריפה לנציונאל-סוציאליזם. אך בקשריו אתי לא גילה כל פחד או הסתייגות וביקר אותי במשך שנים באופן חופשי בביתי. בשעת ביקוריו הבעתי תכופות את חששותי בדבר הארכת שהותי בגרמניה. עד שנת 1937 הרגיע אותי תמיד בהצביעו על כך, שאיננו סבור כי השלטון הנציונאל-סוציאליסטי עוד יאריך ימים. אך מתאריך זה והלאה חל מפנה בהערכתו את המצב הפוליטי

בגרמניה, לאור נסיונו בישיבות מיניסטריון הכלכלה, בהן נאלץ תכופות להשתתף. באביב 1938 גילה לי, כי לאור כל אשר שמע מפי חוגי הממשלה, הוא נאלץ לדאבוננו בכל זאת לעוץ לי בכובד ראש, להכין את הגירתנו — שלי ושל אשתי. העובדה שבני חיים בארץ ישראל ומכאן האפשרות שיגישו בקשת עליה עבורנו, תקל את הגירתנו. לא יהיה עלי להזדרז, אוכל לקחת לי זמן להכנותי, כך שהגירתנו תצא לפועל בסוף שנת 1938. אחרי שעקב הדברים האלה כבר סיימתי את רוב הכנותי, חלה בסוף אוקטובר לפתע ובאופן בלתי צפוי לאשתי ולי, תמורה יסודית במצבנו. בערב ה-29 לאוקטובר הופיע לפתע ידידנו הפקיד בדירתנו, במצב של התרגשות גדולה והודיע לנו שחזר זה עתה מברלין, משיבו של המיניסטריון לכלכלה, בה הובא לידיעת המשתתפים, כי מתכוונים עוד לפני מחצית חודש נובמבר „לבצע דברים נוראים“ ביהודים בגרמניה... „שאת פרטיהם אין הוא יכול למסור לנו. אסור לנו בשום פנים לדחות את הגירתנו עד סוף נובמבר, הוא מוכרח להצילנו, עלינו לעזוב את גרמניה תוך שלושה ימים. כאשר הסברתי לו שאין באפשרותי לעשות זאת, מכיוון ששתי הוויזות — השוויצרית והאנגלית — עדיין לא הוטבעו בדרכוני, השיב לי: „אם כן הרשו לכם שבוע ימים שהות, אך עד ה-5 לנובמבר אתם מוכרחים להימצא, לבטחונכם אתם, מחוץ לגבולות גרמניה“. בימים המעטים שעוד נותרו, עזר לי בסידור עניינים שונים והצליח על ידי התערבותו האישית באמצעות שיחות טלפוניות, להשיג לנו בעוד מועד את הוויזות הדרושות לכניסה לשוויצריה, כך שבלילה מה-4 ל-5 לנובמבר יצאנו לדרך והצלחנו לחצות ב-5 לנובמבר את הגבול הגרמני-שווייצרי“.

הפרקליט לבנשטיין כתב דו"ח זה ב-16 לינואר 1945, כלומר — עוד בזמן המלחמה ולא נקב אז בשם הפקיד הנדון, כדי לא להזיק לו בשום פנים ואופן. מאוחר יותר, אחרי נפילת השלטון הנציונאל-סוציאליסטי ומאחר שנודע לו בינתיים דבר מותו של הפקיד, הודיע לי את שמו ואני ציינתי אותו בכתב-היד המקורי בתאריך 4.11.45 (אנגלקה, מפקח ראשי של הבנק הממלכתי). העובדה שנמסרו כבר בסוף אוקטובר — אם רשמית ואם לאו — פרטים כל כך קונקרטיים בישיבה של מיניסטריון הכלכלה, שהיה ללא ספק רחוק מאירגון המאסרים ההמוניים, כך שהעניין נודע לפקידים שנאספו מכל קצות המדינה, מצביעה על כך, עד כמה שבשלו כבר אז התוכניות וכי אפשר היה להביא בחשבון את התחלת הביצוע כבר תוך שבועות אחדים.

בדומה לכך, אם כי בהדגשה פחות חריפה, מספר אדם אחר, פקיד בכיר בחברה פרטית בגרמניה, כי הממונים עליו יעצו לו ודחקו בו באוגוסט 1938 לפרוש ולהגר מהארץ במהירות האפשרית, כיון שצפויות פעולות כבדות משקל נגד היהודים, שאת פרטיהן אסור להם לגלות (ארכיון ירושם, מס' 01/97).

אם נצרך יחד את הפרטים שאספתי על פעולות ההכנה לקליטת מספר גדול של עצירים חדשים במחנות, את הדו"ח של קונרד קייזר על הכנת רשימות המאסרים ואת הדו"ח של הפרקליט לבנשטיין, תסתמן ראייה בלתי-ישירה אמנם, אך משכנעת, כי תוכנית המאסרים ההמוניים על כל פרטיה הוכנה זמן רב מראש. אם אמנם נקבע כבר מועד מדוייק, אשר הוקדם עקב היריות שנורו על מר פון ראט, או אם טרם נקבע מועד, אף כי כל התוכנית כוונה לזמן הקרוב ביותר, איננו יודעים. עדויות מעטות בלבד מצביעות על כך שהמועד כבר נקבע, אך על כך שציפו לקביעת מועד קרוב מאד, מצביעות עדויות רבות. קיים מקור נציונאל-סוציאליסטי המאשר זאת, בהתחשב עם נסיבות התקופה.

ידוע שכל מה שקראו אז בעיתון "Völkischer Beobachter" או ב-"Angriff" היווה תעמולה לשם עיצוב דעת הקהל בקרב האוכלוסייה ולכן אין זה מחוייב המציאות כלל וכלל שהיו אלה דברי אמת. שונה לחלוטין היה אופיו של העיתון "Das schwarze corps" הוא היווה את שופר האס.אס. ובידי חוג המנהיגים של האס.אס. היו תמיד הידיעות המעודכנות ביותר על אודות תוכניות ההנהלה העליונה — ויתרה מזו, הם אף היוו חלק גדול של ההנהלה זו. היה ידוע כי אקציות, עליהן הודיע ה"שוורצר קורפס" — בוצעו תמיד תוך הזמן הקצר ביותר. גם החוגים היהודיים המנהיגים עקבו לכן בקפידה רבה אחרי דברי עיתון זה. כבר בתאריך ה-27 לאוקטובר הודפס בו מאמר על היהודים, אשר הכיל איומים כבדים. במאמר מתאריך ה-3 לנובמבר, אשר זכה אחר כך לפרסום רב, חוזקו והומחשו איומים אלה מאד. שם נאמר בקטעים החשובים ביותר: "היהודי צועד לקראת מאמצו הנואש האחרון. הוא שומט את המסכה... המעצמה היהודית העולמית הכריזה עלינו מלחמה! אולי רואים היהודים מלחמה זו כבלתי מסוכנת. מכיוון שלא קיימת מדינה יהודית בה נוכל לראות את האויב, מכיוון שאין להם שגרירים אצלנו אשר נוכל להחזיר להם דרכוניהם. הם טועים. אם רצונם במלחמה — אנחנו מוכנים להעניק להם כל מלחמה בכל צורה — רק זה עוד חסר לנו, שלא נדע כיצד להשיב על פרובוקציה בצורה הנכונה היחידה... אך אם היהודים מכריזים עלינו מלחמה — ואת זאת אמנם עשו — אזי עלינו לטפל ביהודים הנמצאים בקרבנו כפי שנוהגים לטפל באזרחי מדינה אתה נמצאים במצב מלחמה (כלומר — כליאה במחנות!! — המחבר). ואז עלינו להתעלם לחלוטין מכך, אם ייפגע מישהו "חף מפשע" כביכול. — היהודים הנמצאים בגרמניה הינם חלק של היהדות העולמית, הם שותפים לאחריות בעד הפעולות אשר נוקטת היהדות העולמית נגד גרמניה והם נושאים באשמת הנזקים אשר היהדות העולמית גורמת לנו או מתכוונת לגרום לנו (כלומר — קנס עונשין של מיליארד!! — המחבר)".

עד כאן על המאסרים ההמוניים.

מכל החומר המובא לעיל לא ניתן להסיק האם רק המאסרים ההמוניים, או שמא אף הצתות בתי הכנסת, תוכננו ואורגנו מראש.

אף כי הצתת בתי הכנסת עשויה היתה להיראות, לפי הוראות גבלס, כפעולת "זעם העם" על רצח פון ראט, היא נתקבלה מיד על-ידי הכל כפעולה מאורגנת. בפסקי דין על אנשי S.A. שהוציא "בית המשפט העליון של המפלגה" בהם הם זוכו מאשמת רצח יהודים בליל הבדולח, כי המדובר היה בביצוע פקודות, כתוב לאמר (שירר — "עלייתו ונפילתו של הרייך השלישי" כרך א'): "הציבור כולו, עד האיש האחרון, יודע כי אקציות פוליטיות כדוגמת זו של ה-9 לנובמבר אורגנו על ידי המפלגה ובוצעו על ידה, אם זו מודה בכך ואם לאו". — כהוכחה לכך ברצוני לצטט מסמך, אשר התפרסם עד כה רק בחוגים מצומצמים ביותר והוא מראה באיזו מידה של שיטתיות הוציאה ה-S.A. מתחת ידה עבודות שנצטוותה לבצען. המדובר בתזכיר אשר הגיש "חבר המפלגה וילי פרמן" מסניף המפלגה של כיכר לנדסברג בברלין למשרד התעמולה הנפתי של ה-N.S.D.A.P. בברלין, וזה לשונו: "אני מתיחס אל פעולת התעמולה נגד היהודים שבוצעה לאחרונה ומודיע את הדברים הבאים: בשעת ניתוח הספסלים במושב המקהלה של בית הכנסת בפנשטרסה נגרם קרע גדול למעילי מצד הגב. מכיוון שחבר המפלגה ברטלר סיפר לי כי מחזירים דמי-נזקים מסוג זה, אבקש להעביר לידי סכום קטן של שילומים, כי אינני יכול ללבוש עוד את המעיל בימי ראשון. מאז שנת 1931

אני מכהן כמנהל פוליטי של הפלוגה המקומית של כיכר לנדסברג וגם בלילה הנדון נקראתי להשתתף בפעולה. מפקח הנפה, חבר המפלגה שח יכול להעיד שהשתתפתי בפעולה בבית הכנסת".*

כאן אנחנו מגיעים לשאלה — האם גם פעולת ההצתה של בתי הכנסת היוותה חלק בתכנון המוקדם, או אם את זה הוסיף גבלס רק בערב ה-9 לנובמבר. מתוך החומר היהודי איננו לומדים דבר בשאלה זו. בעד תכנון מראש מדוברת העובדה, שכבר ימים אחדים לפני כן הוצתו פה ושם בתי כנסת. גבלס עצמו הזכיר עובדה זו בנאומו בערב ה-9 לנובמבר, הנאום אשר הפעיל את האקציה (קוכאן, עמ' 53). עובדת הקדמתה מחזקת את ההשערה, שתוכניות מסוג זה כבר היו קיימות, שהיתה דליפה ובמקומות אחדים הן הוצאו אל הפועל לפני זמן. ישנו טיעון שני, הנדון בספרות והוא מצביע על תכנון מוקדם. תיאור מפורט יהיה כאן מסובך מדי. בקיצור נמרץ — המדובר הוא בכך, שכבר בערב ה-9 לנובמבר נתן תת־מפקד רט־מעלה ובעל עמדת מפתח בברלין את הוראות הביצוע לאקציה ואף פירסם אותן, למרות שמברקי הבזק ממינכן יצאו רק שעה אחת יותר מאוחר, וכי הוראות אלה כללו אף את הצתת בתי הכנסת. (ראה — גרמל במפורט מאד וקוכאן עמ' 50 והלאה). עובדה זו מוסיפה כמובן סבירות לרעיון ההכנה והתכנון זמן רב מראש. אף על פי כן אין נקודות אלה מספיקות בכדי להוכיח שהיה תכנון מוקדם אף של הצתות בתי הכנסת. סבירות בנדון אמנם ישנה, אך עד כה אין בידינו הוכחות.

עברית: שושנה שוורץ

* לשון מכתב זה פורסם על ידי ד"ר הרברט פרדן, ירושלים, בגליון ה-7 לנובמבר 1958 של העיתון „הקדמה“, אשר הופיע אז בתל־אביב בשפה הגרמנית. כפי שכתב לי מר פרדן, העתיק בשנת 1947 את לשון המכתב מהמקור, אותו הראה לי סגן מפקד המשטרה פון קטה.

K. Y. Bel-Caduri

THE PREMEDITATED PLANNING OF CRYSTAL NIGHT

The author in this article challenges the accepted opinion, that Crystal Night, with all of its mass arrests and the burning of Synagogues in Germany on the 10th to the 12th of November, 1938, was caused by the assassination of Ernest Van Ratt by Hershl Grinshpan, which was carried out on the 7th of November, 1938.

On the basis of sources, many of which are published for the first time here, Dr. Caduri concludes that the mass arrests, were planned in detail long before the 7th of November.

As far as the burning of the Synagogues is concerned, which has been considered by all to be an organized activity, the author hasn't gathered enough evidence in order to be able to state with any certainty that this activity was also a part of the pre-planning, but he points out a number of facts which lay grounds for such a thought.

I. Gutman

SELF-HATRED ARENDT STYLE

The article "Self-Hatred Arendt Style" surveys the well known book by Hannah Arendt "Eichman in Jerusalem" and deals with the controversy which has been aroused by the book. The author proves that the trial itself serves only as a background for the expression of original opinions on the accused and on the central problems of the period of the Holocaust.

Arendt creates an imaginary image of Eichman, which is based more on conjecture and on the testimony of Eichman himself, than on facts and authoritative testimony. She tries to match her portrait of Eichman with her general theory on totalitarianism and of the regime in the totalitarian state, and in areas where this forced analysis doesn't suit reality, she has no qualms about using a "flexible interpretation" and half-truths.

Arendt's hatred towards Israel and Zionism knows no bounds. This is the source of her accusations against the emissaries of the Yishuv and of the state itself, which border on the idea of a planned plot. Israel and its leaders are presented by Arendt as the producers of a political trial, who ignore all considerations of justice, and are just interested in the propaganda and educational value which can be gained both internally and externally. The Zionists are described by Arendt as the prototypes of the collaborators, who paved the way for the more serious collaboration in the later stages.